

of a crime and attempted crime are recognized as stages of inchoate crime. It is found that the implementation of the tasks of the Criminal Law provides precise definition of criminal offenses and application of punishment only to those guilty of the committed crime and a just punishment imposition, depending on the nature and extent of criminal intent implementation. Solving these issues will inevitably relate to the efficacy of criminal and legal institution of crime stages as well as its optimization to obtain the ability of emerging criminal threats counteracting.

Key words: *criminal-legal institution, association of norms, stages of crime, criminal activity development stages, inchoate crime, preparation of a crime, detection of intent to commit a crime, attempted crime, completed crime.*

Стаття надійшла 15 січня 2015 р.

УДК 343.9(477)

В. М. Бесчастний

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Окреслено основні рівні аналітичної роботи, які характеризують суб'єктів у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності.

Виокремлено групи суб'єктів аналітичної роботи: закономірності, що стосуються утворення кримінологічної інформації, її виявлення, отримання, перевірки та фіксації; закономірності щодо діяльності суб'єктів протидії злочинності з використання кримінологічної інформації; закономірності, котрі стосуються організації моніторингу протидії злочинності.

Ключові слова: *злочинність, моніторинг, протидія злочинності, кримінологічний моніторинг, аналітична робота, злочини.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства, який безпосередньо пов'язаний із процесами широких перетворень у всіх сферах соціальної практики, головним напрямом діяльності держави у сфері охорони прав, свобод та інтересів громадян стає протидія злочинності. І небезпідставно саме вплив на злочинність є пріоритетним: злочини є найбільш соціально небезпечними діяннями; вони завдають шкоди життєво необхідним соціальним благам, заважають становленню та розвитку суспільних відносин.

Протидія злочинності є специфічною соціальною системою. Її цілісне бачення та сприйняття як об'єкта відповідного організаційного впливу можливі лише в тому випадку, коли дії державних органів та установ, громадських формувань і окремих громадян належно забезпечуються, як це характерно соціальним системам та науковому управлінню суспільними процесами.

Стан дослідження. Ці проблеми останнім часом широко висвітлюються у сучасній правовій літературі, зокрема в працях Г. А. Аванесова, А. Е. Жалинського, О. Б. Сахарова, О. М. Бандурки, Л. М. Давиденка, В. В. Коваленка, А. П. Закалюка, О. Г. Кальмана, В. В. Голіни, О. М. Литвинова та ін. Але вчені не досліджували питання аналітичного забезпечення моніторингу протидії злочинності. Проте функціональна характеристика цієї системи має важливе прикладне значення, адже забезпечує можливість визначення спільних рис різних видів діяльності на основі інструментальної, методичної, методологічної та психологічної єдності основних організаційно-функціональних засад. Тож розгляд аналітичної роботи з позицій та через призму цього функціонального підходу, а також виокремлення її особливостей у контексті протидії злочинності становлять *мету* цієї статті.

Виклад основних положень. Протидія злочинності останнім часом зазнала численних організаційно-функціональних змін. Усе це не може не позначатися на зниженні ефективності і самої діяльності, і її управлінської складової, тому потрібні нові підходи до організації та її здійснення. Вони насамперед повинні ґрунтуватися на системному аналізі різної інформації, що стосується вирішення завдань моніторингу протидії злочинності, які дали б змогу визначати тенденції розвитку основних криміногенних процесів, що відбуваються в суспільстві.

Найважливішу роль у цьому плані повинна виконувати аналітична робота в сфері протидії злочинності, що характеризується сукупністю особливих ознак, які виокремлюють її з-поміж інших видів аналізу в діяльності органів влади, що є одним з основних елементів процесу пізнання, здійснюваного під час вирішення завдань. На базі використання різнопланових відомостей аналітична робота дає змогу встановлювати індивідуальну або групову належність різних об'єктів кримінологічного впливу, досліджувати їхні властивості та стани, а також результати та співвідношення чинників, що впливають на них; прогнозувати подальший хід кримінальних подій; виявляти приховані взаємозв'язки між об'єктами тощо.

Вирішення завдань, що стоять перед системою моніторингу протидії злочинності, здебільшого визначається ефективністю діяльності спеціалізованих суб'єктів аналітичної роботи. Передумови для їх успішного становлення створені попереднім процесом розвитку вітчизняної теорії та практики боротьби зі злочинністю. Питання вдосконалення аналітичної роботи на різних етапах розвитку системи правоохоронних органів неодноразово ставилось на порядок денний [1, с. 106–130]. Однак, незважаючи на це, остаточного вирішення в сучасних умовах вони так і не одержали. Розвиток спеціалізованих суб'єктів аналітичної роботи як і раніше стримується через відсутність чітких нормативно-правових, організаційних і методичних основ їх діяльності.

Нині практично жодному суб'єкту протидії злочинності ще не вдалося сформувати досить ефективну систему інформаційно-аналітичних підрозділів, що ґрунтується на створенні єдиного інформаційного простору свого відомства, не кажучи вже про інтеграцію в цьому напрямі зусиль усіх правоохоронних органів. Крім того, досі не вироблено однастиного підходу:

1) у питаннях створення інформаційної бази моніторингу протидії злочинності з метою реєстрації кримінально активних осіб та кримінальних подій, формування обліку та інтегрованого банку цих даних;

2) до процесів автоматизації аналітичної роботи з урахуванням використання можливостей інформаційних, лінгвістичних та комп'ютерних технологій.

Як і раніше відсутні чіткі критерії та показники оцінки діяльності інформаційно-аналітичних підрозділів. Не налагоджена ефективна професійна підготовка фахівців у цій сфері. Все це гальмує вирішення завдань моніторингу протидії злочинності, пов'язаних із оздоровленням криміногенної обстановки в суспільстві.

Елементи аналітичної роботи прямо або побічно присутні абсолютно на всіх стадіях кримінологічного моніторингу. Тому її зміст слід розглядати в набагато ширшому аспекті – не тільки як діяльність спеціалізованих суб'єктів у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронної діяльності, але і як стрижневу функцію моніторингу протидії злочинності, до реалізації якої причетні всі суб'єкти. З певною мірою умовності між моніторингом протидії злочинності й аналітичною роботою в функціональному контексті можна поставити знак рівності.

Подібне бачення сутності аналітичної роботи передбачає вирішення низки загальнотеоретичних базових проблем. Відповідно до цих позицій, аналітична робота є методологічною основою теорії моніторингу протидії злочинності, яка є одним із головних важелів контролю, впливу і управління в цій сфері.

Зважаючи на це, можна виокремити три основні рівні аналітичної роботи:

- перший передбачає застосування її основ усіма працівниками того чи іншого суб'єкта протидії злочинності під час виявлення первинних кримінологічних даних;
- другий передбачає аналітичне забезпечення кримінального провадження, а також супроводження інших форм реагування на протиправну поведінку;
- третій – аналіз, що забезпечує ухвалення раціональних управлінських рішень у сфері протидії злочинності та контроль за їхньою реалізацією, який проводиться організаційно-аналітичними структурами суб'єктів протидії злочинності.

Закономірності, пов'язані із застосуванням на цих трьох рівнях аналітичної роботи, можна класифікувати за такими трьома групами:

1) закономірності, що стосуються утворення кримінологічної інформації, її виявлення, отримання, перевірки та фіксації. Вони здебільшого характеризують пізнавальну сутність аналітичної роботи в системі кримінологічного моніторингу та становлять важливу частину предмета його теорії;

2) закономірності, які стосуються діяльності суб'єктів протидії злочинності з використання кримінологічної інформації. Їх пізнання дає змогу вводити результати аналізу в кримінологічний процес. Вони характеризують сутність діяльної сторони кримінологічного моніторингу;

3) закономірності, які стосуються організації моніторингу протидії злочинності. Серед них найважливішими є ті, які визначають:

- особливості організаційно-штатної побудови інформаційно-аналітичних підрозділів;
- функції їх співробітників як суб'єктів кримінологічного моніторингу;
- основи взаємодії суб'єктів у єдиному інформаційному просторі в межах реалізації зв'язків координації та субординації під час вирішення покладених на них завдань.

Вивчення цих закономірностей дає змогу здійснювати підбір і розстановку фахівців у галузі кримінологічного аналізу, спеціалізацію та вдосконалення професійної майстерності останніх, контроль і надання допомоги в організації їхньої діяльності.

Аналітична робота незалежно від сфери застосування – це творча діяльність, пов'язана з оцінкою наявної інформації та підготовкою на її основі оптимальних рішень [2, с. 77]. Це твердження стосується й її місця в системі моніторингу протидії злочинності загалом, основний зміст якого полягає у приведенні розрізаних кримінологічних та інших відомостей, що становлять інтерес, у логічно послідовну й обґрунтовану систему залежностей (просторово-часових, причинно-наслідкових та інших), що дає змогу дати правильну оцінку й усієї сукупності фактів, й кожному з них окремо.

Як характерні особливості цієї роботи, що відрізняють її від інших видів аналізу в сфері правоохоронної діяльності, здійснюваного, наприклад, експертно-криміналістичними, слідчими або штабними підрозділами, слід виокремити непроцесуальний характер, специфічні суб'єкти здійснення, інформаційну базу, цілі, завдання, об'єкти та предмет дослідження, а також форми, види, засоби, методи і способи виконання цієї діяльності.

У будь-якому виді аналізу загальнонаукові методи (спостереження, експеримент, моделювання, наукова абстракція, вимірювання, опис, порівняння та ін.) і прийоми логічного мислення (аналіз, синтез, індукція, дедукція), тісно переплітаючись незалежно від його специфіки, реалізуються під час складного комплексу пізнавальних дій – встановлення належності об'єктів; визначення їх властивостей, співвідношень і взаємозалежностей, а також з'ясування їх можливих станів у майбутньому.

У кримінологічному моніторингу засобом відшукування істини, що поєднує всі ці елементи пізнання, є аналітична робота. Вона інтегрує всі основні форми пізнавальної діяльності, якими вільно оперує моніторинг протидії злочинності.

Незважаючи на те, що аналітична робота загалом має непроцесуальний характер, вона жодною мірою не повинна дистанціюватися від процедур кримінологічного моніторингу. Навпаки, всі її форми та види чітко орієнтовані на перспективу формування інформаційного простору протидії злочинності.

Непроцесуальний характер аналітичної роботи надає їй певну схожість із діяльністю штабних підрозділів правоохоронних

органів, під час якої застосовуються в основному статистичні методи досліджень [3, с. 140].

Аналітична робота не тільки не заперечує їх, а, навпаки, широко запозичує, наприклад, для здійснення спеціального аналізу кримінологічної обстановки.

Крім практичної значущості результатів, одержуваних під час реалізації тих або інших форм і видів аналітичної діяльності, останні можна диференціювати також за принципом їх використання в межах певних часових періодів.

Наприклад, деякі фахівці поділяють методи аналітичної діяльності на ретроспективний аналіз (аналіз минулого), сучасний аналіз (аналіз сучасного) та прогностичний аналіз (аналіз майбутнього) [4, с. 16–18]. Однак, незважаючи на наявність у подібній класифікації раціонального зерна, вони є лише абстрактними судженнями.

Однак пізнавальне значення аналітичної роботи для системи протидії злочинності та її практики не вичерпується функцією заповнення інформаційного вакууму в сфері вирішення завдань. Є й інші не менш значущі сфери її застосування.

Насамперед вони пов'язані з її функцією як елемента управлінської діяльності в сфері протидії злочинності, спрямованої на вирішення тактичних і стратегічних завдань, зокрема пов'язаних із координацією діяльності різних органів та відомств з боротьби зі злочинністю, включаючи й міжнародний рівень.

Управлінський процес у будь-якій сфері людської діяльності, зокрема правоохоронній, утворює замкнутий цикл, усі ланки якого взаємозалежні, а зв'язки, котрі між ними виникають, мають інформаційний характер, поділяючись на два типи:

- а) вертикальні – зв'язки субординації;
- б) горизонтальні – зв'язки координації [5, с. 39].

Консолідуючим елементом у системі цих взаємозв'язків наразі й є аналітична робота (аналіз), під якою розуміють у теорії управління правоохоронною діяльністю дослідження керівниками за допомогою методів логічного мислення різних характеристик тих чи інших службових ситуацій – умов діяльності виконавців, що виявляються під час реалізації вертикальних і горизонтальних взаємодій [6, с. 12].

Слід підкреслити, що загальна теорія управління та теорія управління в сфері правоохоронної діяльності тісно пов'язані. Центральною інтегруючою ланкою (і в цьому випадку об'єктивно) є окрема теорія аналітичної роботи, покликана забезпечити реалізацію, мабуть,

найважливішого механізму моніторингу протидії злочинності – процесу пізнання.

Аналітична робота цілком інтегрована в інформаційну сферу, яка є системоутворювальним елементом життя суспільства, активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки України. З іншого боку, одним з елементів національної безпеки держави є безпека її інформаційної сфери (інформаційна безпека). Якщо розуміти під станом захищеності національних інтересів у інформаційній сфері сукупність збалансованих інтересів особистості, суспільства та держави, то аналітична робота як невід'ємна складова цієї сфери, вирішуючи завдання моніторингу протидії злочинності за допомогою відповідних заходів, водночас покликана твердо стояти на сторожі зазначених інтересів, зумовлюючи та захищаючи цілий комплекс суспільних відносин.

Варто в розглянутому зв'язку ще раз згадати і про управлінську функцію аналітичної роботи, яка посилюється завдяки зростаючій ролі інформації, інформаційній інфраструктурі, суб'єктам, що реалізують специфічні інформаційні технології, а також системам регулювання суспільних відносин, які виникають водночас.

Аналітична робота є тією консолідуючою основою, в якій найбільш чітко виявляються практика застосування організаційних форм, методики, тактики та технічні засоби моніторингу протидії злочинності.

Висновки. Зроблені висновки щодо сутності аналітичної роботи в системі моніторингу протидії злочинності повністю відповідають загальноприйнятим уявленням про те, що предмет будь-якої теорії є тією консолідуючою основою її змісту, яка відображає структуру, зв'язки між окремими елементами, форми вияву об'єктивних закономірностей у тій предметній сфері, яка становить об'єкт пізнання цієї теорії [7, с. 88–89].

Проникаючи у всі ці галузі науки, окрема теорія кримінологічного моніторингу через аналітичні підструктури тісно взаємодіє з ними, будучи водночас самостійною галуззю знань. Утворюючи специфічну систему знань, вона зумовлює нові процеси й явища в структурі теорії протидії злочинності, зачіпаючи не тільки окремі наукові, але й загальнонаукові положення (оптимізація структури знань; формування нових ідей; визначення переліку та змісту основних організаційно-управлінських функцій; нове бачення структури та інформаційно-аналітичної природи кримінологічних заходів і т. д.).

Відповідно до цього погляду, аналітичну роботу можна розглядати як своєрідний метод пізнання характерних предмету теорії протидії злочинності закономірностей і методу розвитку аналізованої теорії загалом.

Акумулюючи форми та способи вирішення завдань з інших сфер пізнання, теорія розвиває і використовує власні методи, форми та способи організації пізнання, які інтегруються в межах таких утворень, як напрями моніторингу протидії злочинності.

-
1. Бандурка О. М. Стратегія і тактика протидії злочинності: монографія / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов. – Х.: НікаНова, 2012. – 318 с.
 2. Боков А. В. Организация борьбы с преступностью: монография / А. В. Боков. – М.: ЮНИТИ-ДАНА; Закон и право, 2003. – 175 с.
 3. Мохов Е. А. Организованная преступность и национальная безопасность России: монография / Е. А. Мохов. – М.: Вузовская книга, 2002. – 224 с.
 4. Овчинский А. С. Правоохранительные инфотехнологии: науч. доклад / А. С. Овчинский. – М.: Норма, 2009. – 144 с.
 5. Білоус В. Т. Координація боротьби з економічною злочинністю: монографія / В. Т. Білоус. – Ірпінь: Академія держ. подат. служби України, 2002. – 449 с.
 6. Елинский В. И. Основы методологии теории оперативно-розыскной деятельности: монография / В. И. Елинский. – М.: Экзамен, 2001. – 228 с.
 7. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень: навч. посібник / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 212 с.

Бесчастный В. Н. Проблемные вопросы аналитического обеспечения противодействия преступности

Очерчено основные уровни аналитической работы, которые характеризуют субъектов в сфере информационно-аналитического обеспечения правоохранительной деятельности.

Выделено группы субъектов аналитической работы: закономерности, которые относятся к созданию криминологической информации, ее выявления, получения, проверки и фиксации; закономерности, которые касаются деятельности субъектов противодействия преступности с использованием криминологической информации; закономерности, которые касаются организации мониторинга противодействия преступности.

Доказано, что аналитическая работа решает задачи мониторинга противодействия преступности.

Ключевые слова: *преступность, мониторинг, противодействие преступности, криминологический мониторинг, аналитическая работа, преступление.*

Beschastnyi V. M. The problems of analytical maintenance of crime prevention

The problem of crime prevention has lately undergone numerous organizational and functional changes.

This affected the decrease in the efficiency of both the activities and management component, and that is why we need new approaches to its organization and implementation.

The article considers the problems of analytical maintenance of crime prevention. The basic levels of analytical work, which characterize subjects in the field of information and the research of the law-enforcement activity maintenance are outlined.

It is marked that the study of these regularities allows to exercise recruitment and placement of professionals in the field of criminological analysis, specialization and improvement of professional skills, control and assistance in organization of their activities.

The characteristic feature of the analytical work is that it is generally of no judicial nature.

The author distinguishes the groups of subjects of analytical work: conformities related to the formation of criminological information, its exposure, receipt, checking and fixing; conformities related to the activity of subjects of crime prevention with the use of criminological information; conformities as to organization of crime prevention monitoring.

It is noted that due to the knowledge of all these spheres of science, a separate theory of criminology monitoring through analytical substructure works closely with them while being an independent branch of knowledge.

Forming the specific system of knowledge, it generates new processes and phenomena in the structure of theory of crime prevention, touching not only separate scientific but also universal scientific positions (optimization of the structure of knowledge; forming of new ideas; defining the list and the contents of basic organizational and administrative functions; a new vision of the structure and information and analytical nature of criminological measures, etc.).

It is proved that analytical work solves the problem of crime prevention monitoring.

Key words: *crime, monitoring, crime prevention, criminological monitoring, analytical work, crime.*

Стаття надійшла 28 жовтня 2014 р.